

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศิลปศึกษาเป็นศาสตร์หนึ่งทางการศึกษาที่มีความสำคัญในการช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนมีพัฒนาการที่ครบสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน กิจกรรมศิลปศึกษานับว่าเป็นงานที่ส่งเสริมเป้าหมายหลักประการสำคัญของการศึกษา คือ การสร้างเสริมคุณค่าของชีวิตและสังคมในแง่ของความงาม การแสดงออกจากจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของมนุษย์ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2526) ศิลปศึกษามุ่งส่งเสริมให้เด็กมีความงอกงามในทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุด ส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตขึ้นตามจุดประสงค์ของการศึกษา. (ประเทิน มหาจันทร์, 2531) เด็กที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองและครู ให้มีโอกาสดังกล่าวอย่างอิสระเสรีตามความถนัดและความสนใจในจินตนาการของตนเอง จะทำให้เด็กเจริญเติบโตไปพร้อมกันทั้งร่างกายและจิตใจ (เลิศ อานันทนนะ, 2523) เพราะศิลปศึกษาส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เมื่อเด็กได้ทำกิจกรรม เด็กจะมีประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ การสร้างสรรค์ และเทคนิคการทำงาน จะช่วยให้เด็กเจริญด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความแคล่วคล่องในการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออก (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์, 2520)

นอกจากนี้ ผลงานศิลปะที่เกิดจากการสร้างสรรค์ยังเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจในการแสดงออกให้กับเด็กอีกด้วย (ชูจิตต์ วัฒนารมย์, 2529) จากงานวิจัยเกี่ยวกับ

คุณค่าของกิจกรรมศิลปะศึกษาต่อนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตามการรับรู้ของครูศิลปะศึกษาและ
 ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะ พบว่า กิจกรรมศิลปะศึกษาประเภทต่าง ๆ มีคุณค่ามากในการส่งเสริม
 ความรู้ทางศิลปะ เทคนิคการทำงานศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาการทางอารมณ์ ความ
 สนุกสนานเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งการสร้างนิสัยที่ดีในการ
 ทำงาน การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่สมบูรณ์จะสะท้อนผลไปสู่การพัฒนานิสัย คิดเป็น ทำเป็น และแก้
 ปัญหาเป็น ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังให้เด็กได้รู้จักจัดคิดและทำอย่างมีขั้นตอน เป็นกระบวนการการจัด
 การเรียนการสอนศิลปะศึกษา จึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีการจัดขึ้นให้แก่เด็กทุกกลุ่มทุกประเภท
 ไม่ว่าจะเป็นเด็กในโรงเรียน นอกโรงเรียน รวมทั้งเด็กด้อยโอกาสต่าง ๆ (วิชัย วงศ์ใหญ่,
 2535) และตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงการ
 ศึกษาพิเศษไว้ว่า "การศึกษาพิเศษ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษหรือผิดปกติทาง
 ร่างกายหรือจิตใจ อาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดในโรงเรียนธรรมดาก็ได้ตามความเหมาะสม"
 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2520) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมองเห็นความสำคัญ
 กับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ และยังได้เน้นในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-
 2534) ที่ระบุว่า "ให้รัฐขยายการศึกษาให้แก่ประชากรที่มีความบกพร่องทางร่างกายและปัญญา
 และมุ่งพัฒนารูปแบบกับวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ด้อยความสามารถทางร่างกาย
 สมองและจิตใจ เพื่อเพิ่มความสามารถในโอกาสทางการศึกษาตามแนวนโยบายที่กำหนดไว้"

ในปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาเด็กพิการที่ด้อยโอกาส
 โดยมีนโยบายให้การส่งเสริมและสนับสนุน การจัดบริการการเตรียมความพร้อมและบริการการ
 ศึกษาสำหรับเด็กให้ทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการอบรมบ่มนิสัย และการส่งเสริมให้เด็กมี
 พัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และบุคลิกภาพ อย่างต่อเนื่องและ

เหมาะสมกับวัย มีมาตรการเร่งด่วนที่จะขยายบริการการศึกษาสำหรับเด็กที่มีลักษณะ เฉพาะ เช่น เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นหรือการได้ยิน เด็กเรียนช้า เด็กพิการทั้งในรูปแบบการศึกษาพิเศษ หรือการเรียนร่วมกับเด็กปกติ โดยมีมาตรการระยะยาวในการสนับสนุนให้สถานศึกษาที่มีความพร้อม ทำการศึกษาวิจัยทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ หรือสร้างองค์ความรู้สำหรับพัฒนาเด็กไทยอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงวิธีการให้การศึกษที่เหมาะสม สำหรับเด็กที่มีลักษณะพิเศษ เช่น เด็กพิการ เด็กปัญญาเลิศ เป็นต้น (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก, 2535) ฉะนั้น การจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษจึงควรจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความต้องการในแต่ละด้านของเด็กพิเศษแต่ละประเภท เนื่องจากเด็กพิเศษเป็นเด็กที่ไม่อยู่ในระดับปกติธรรมดาโดยทั่ว ๆ ไป อาจมีพฤติกรรมการโต้ตอบ มีการแสดงออกและมีระดับสติปัญญาที่สูงกว่าหรือต่ำกว่าปกติจนถึงขั้นที่ต้องการการศึกษาพิเศษ เพื่อชดเชยกับความต้องการพิเศษของเด็กพิเศษเหล่านั้น (สุลักษณ์ เทียนสุวรรณ, 2528 : 98)

ในด้านของศิลปศึกษาสำหรับเด็กพิเศษนั้นพบว่า ศิลปศึกษามีส่วนสำคัญในการพัฒนาฟื้นฟูสภาพจิตใจ อารมณ์ สังคม และร่างกายของเด็กพิเศษได้ (Francesco. 1950 : 389) และกิจกรรมศิลปศึกษายังมีส่วนช่วยบำบัดความคิดปกติทางจิต ดังที่ ประसार มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ได้กล่าวไว้ว่า

1. กิจกรรมทางศิลปศึกษา เป็นทางระบายอารมณ์ที่เคร่งเครียด ผ่อนคลายอารมณ์ โกรธ กลัว และวิตกกังวล การทำกิจกรรมทางศิลปศึกษาเป็นทางออกที่ดี และยังมีผลทางด้านสุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ด้วย

2. กิจกรรมทางศิลปศึกษาช่วยจัดความรู้สึกด้วยคำ ไม่สมปรารถนา ความไม่มั่นคง ความขลาดอาย ความพิการ กิจกรรมศิลปะสามารถระบายความทุกข์ได้ เพราะเด็กได้แสดงความรู้สึกนึกคิดของตนออกมาในผลงาน

3. กิจกรรมทางศิลปะศึกษา ช่วยทำให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็ก ในกรณีที่เด็กคือจินตนาการ เกเร ก้าวร้าว รั้งแกลเพื่อนอย่างไม่มีเหตุผล ผลงานศิลปะของเด็กจะเป็นการแสดงออกถึงเรื่องราวและความลึกซึ้งในใจเด็ก

ศิลปะศึกษาจึงควรขยายวงกว้างไปสู่การให้การศึกษาแก่เด็กพิเศษทุกกลุ่มอย่างทั่วถึง และเด็กพิเศษกลุ่มหนึ่งที่จะต้องใช้กิจกรรมทางศิลปะศึกษาเป็นพื้นฐานทางการเรียนรู้อย่างมากก็คือเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้ เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ประสบปัญหาในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้วิชาการได้น้อยและช้ากว่าเด็กอื่น ๆ ในวัยเดียวกัน ต้องใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมพัฒนาการและทักษะในส่วนที่จำเป็นแก่เด็ก

กิจกรรมทางศิลปะศึกษาอันหนึ่งที่จะมีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็กปัญญาอ่อนได้ในทุก ๆ ด้าน คือ กิจกรรมการออกแบบ เนื่องจากกิจกรรมการออกแบบเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาทางความคิด ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะ ดังที่ วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์ (2527) ได้กล่าวว่าการออกแบบ คือ การใช้ความคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยการเลือกจัดวัสดุ และเครื่องมือ เพื่อสร้างงานศิลปะที่มีรูปลักษณะที่เหมาะสมกับหน้าที่ ในด้านความงามและอัตถประโยชน์

การให้เด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้เรียนและปฏิบัติกิจกรรมทางด้าน การออกแบบ จะมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เด็กมีพัฒนาการทางความคิด และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นจุดอ่อนของเด็กที่ควรได้รับการส่งเสริม เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้มีความบกพร่องทางสติปัญญาไม่มากนัก เมื่อได้รับการกระตุ้นและส่งเสริม จะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นได้ (ผดุง อารยวิญญู, 2533) และควรทำให้เด็กได้ใช้ความสามารถที่จำกัดของตนอย่างเต็มที่ การจัดกิจกรรมทางศิลปะศึกษาให้แกเด็ก ควรส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกทางด้านการสร้างสรรค์ หลีกเลี่ยงการให้เด็กลอกเลียนแบบ ควรเปิด

รอกาสาให้เด็กได้ปฏิบัติงานด้วยตนเอง โดยจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก และจะต้องให้ความสำคัญในกระบวนการทำงานมากกว่าคำนึงถึงผลงานของเด็ก (Hilderbrand อ้างถึงงานประเทิน มหาจันทร์, 2531)

กิจกรรมการออกแบบสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาเป็นกิจกรรมที่เปิดรอกาสาให้เด็กได้สร้างสรรค์ผลงานลักษณะต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้ทักษะและจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการทำงานอย่างมีระบบ กิจกรรมการออกแบบเป็นกิจกรรมที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคมของเด็ก (สันติคุณประเสริฐ, 2535) นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาให้เด็กได้รู้จักแก้ปัญหา พิจารณาถึงความเหมาะสม กล่าวคือ เด็กจะได้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น การจัดกิจกรรมการออกแบบให้กับเด็ก-ปัญญาอ่อนพอเรียนได้นั้น Phillip James (1993) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมสามารถจัดได้เช่นเดียวกับเด็กปกติ แต่จะต้องปรับตัวอุปประสงค์ เนื้อหา ขั้นตอนการดำเนินการสอน สื่ออุปกรณ์ และการประเมินผลให้เหมาะสม โดยการปรับนั้นสามารถทำได้โดยการพิจารณาจาก

1. ข้อมูลพื้นฐานจากผู้เรียน เพื่อให้ทราบถึงระดับความรู้ ความสามารถ ความต้องการและความจำกัดในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน เพื่อการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องเหมาะสม
2. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อกำหนดแนวทางและความจำเป็นที่เด็กควรจะได้รับ สิ่งใดที่เด็กควรจะได้รับการพัฒนา ก่อนหรือหลัง ซึ่งควรกำหนดให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน
3. การคัดเลือกกิจกรรมและวิธีสอน เพื่อให้ได้กิจกรรมที่มีส่วนช่วยพัฒนาความจำเป็นให้กับเด็ก และวิธีสอนที่สอดคล้องเหมาะสมกับผู้เรียน
4. การประเมิน เพื่อจะได้ทราบว่าสิ่งที่สอนไปบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ หรือไม่มีสิ่งใดที่ต้องพัฒนาเพิ่มขึ้นต่อไป

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะมีการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการออกแบบสำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้ขึ้น เพราะในปัจจุบันยังไม่มีการจัดกิจกรรมทางด้านนี้อย่างจริงจังนัก ทั้งที่เมื่อศึกษาจากหลักสูตรประถมศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ (กลุ่ม ก) พ.ศ.2521 ซึ่งเป็นหลักสูตรเฉพาะสำหรับเด็กปัญญาอ่อน พบว่ากิจกรรมการออกแบบเป็น 1 ใน 4 กิจกรรมทางศิลปศึกษาที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร

ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษากระบวนการออกแบบ ตามแนวทฤษฎีการออกแบบทั้งหลาย พบว่ากระบวนการออกแบบ จะให้ความสำคัญกับการคิด และการคัดเลือกแนวคิด การลงมือผลิตผลงาน และการประเมินผลงาน จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดทางกระบวนการออกแบบของ David Wise (1991) ได้กล่าวครอบคลุมกระบวนการออกแบบ ในลักษณะของบทสรุปสั้น ๆ ซึ่งง่ายต่อการจดจำสำหรับเด็ก จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นการคิด คือ ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อระดมความคิดในการแก้ปัญหาตามวัตถุประสงค์
2. ขั้นการร่างและการเลือก คือ ขั้นการถ่ายทอดความคิดในหลาย ๆ แนวทาง เพื่อการพิจารณาและการตัดสินใจเลือกแนวคิดที่เหมาะสมที่สุด
3. ขั้นการทำ คือ การสร้างสรรค์ผลงานจากแนวคิดที่ได้เลือกไว้ให้เป็นรูปธรรม
4. ขั้นการสรุป คือ การประเมินผลงานนั้น ๆ ว่า มีประสิทธิภาพสอดคล้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์อันเบื้องต้นเพียงใด

ในการสอนกิจกรรมการออกแบบให้กับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำกระบวนการออกแบบมาปรับให้เหมาะสมกับรูปแบบการจัดการเรียนสอนศิลปศึกษาเด็กปัญญาอ่อนของ Philip James โดยมุ่งพัฒนาการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการพัฒนาทางความคิด และขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบมากกว่าการพิจารณาจากผลงานเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้วิจัย

เชื่อว่าน่าจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อเด็กปัญญาอ่อนที่จะปลูกฝังการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นกลุ่มเด็กโตที่ได้รับการฝึกทักษะพื้นฐานมาบ้างแล้วพอสมควร มีความพร้อมและสามารถพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง การเปิดโอกาสให้เด็กถ่ายทอดความคิดและจินตนาการตามแผนงานอย่างเป็นระบบ มีแนวทางเป็นขั้นตอนจะทำให้เด็กสามารถประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง เด็กจะเกิดความมั่นใจ ความภาคภูมิใจ และเป็นแรงเสริมที่ดีในการที่จะเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ ต่อไป ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะได้มีการทาวิจัยเรื่องนี้ขึ้น เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปศึกษาให้แก่เด็กปัญญาอ่อน และเป็นจุดเริ่มในการวิจัยทางด้านศิลปศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบในการออกแบบวิชาศิลปศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อนพอเรียนได้ โรงเรียนปัญญาภูมิกร

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษาสำหรับเด็กปัญญาอ่อนของ Phillip James (1993) ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน คือ พิจารณาพื้นฐานผู้เรียน การกำหนดเป้าหมาย การคัดเลือกกิจกรรมวิธีการสอน และการประเมินผล โดยปรับให้เข้ากับแนวคิดการออกแบบตามกระบวนการออกแบบของ David Wise (1991) 4 ชั้น ได้แก่ ชั้นการคิด ชั้นการร่างและเลือก ชั้นการทำ และชั้นการสรุป
2. ประชากร คือ นักเรียนปัญญาอ่อนพอเรียนได้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนปัญญาภูมิกร ปีการศึกษา 2537 ทั้งชายและหญิง จำนวนทั้งสิ้น 7 คน

คาสาคัญที่ำำำำการวิจัย

เด็กบ้ญญาอ่อนพอเรียนได้ หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องทางสติบ้ญญาไม่มากนัก ด้วย
การผ่านการวัดจากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานแล้วพบว่ามีความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ระหว่าง 2-3 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ระดับเชาวิบ้ญญาอยู่ระหว่าง 50-75

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ หมายถึง รูปแบบการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยใช้หลักการของ Philip James คือ การ
พิจารณาพื้นฐานผู้เรียน การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ การคัดเลือกกิจกรรมและวิธีการสอน
และการประเมินผล ซึ่งประกอบด้วย

1. แผนการสอน
2. แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

กิจกรรมการออกแบบ หมายถึง กิจกรรมภาคปฏิบัติทางด้านศิลปศึกษาที่เน้นกระบวนการ

ออกแบบ 4 ขั้นตอน คือ

1. การคิด
2. การร่างและการเลือก
3. การทำ
4. การสรุป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงผลการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมของการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบในการออกแบบวิชาศิลปศึกษาของเด็กบ้ญญาอ่อนพอเรียนได้

2. เป็นการศึกษาวิจัยทางด้านศิลปศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเด็กปัญญาอ่อน
3. เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบแขนงอื่น ๆ ในวิชาศิลปศึกษาให้แก่เด็กปัญญาอ่อน
4. ส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้กับเด็กปัญญาอ่อนไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย